

O'SMIRLARDA O'QUV MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA OILANING O'RNI

Sharafitdinov Abdulla XXX - O'zMU Jizzax filiali stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlarda o'quv motivatsiyasini shakllantirish va uning oila bilan bog'liq jihatlariga e'tibor qaratilgan. Ota-ona va farzand munosabatlarida o'quv motivatsiyasini shakllantirish jarayonida e'tiborga olinishi zarur bo'lgan o'ziga xos ijtimoiy psixologik sabablar ochib berishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: O'smir, o'quv faoliyat, motivlar anglanilishi, ijtimoiy motiv, bilim olishga yo'naltirilganlik, motivatsiya, tarbiyaviy motivatsiya, ota-onalar va bolalar munosabatlari.

Qiziqishlari, xohish va ehtiyojlari turli xil bo'lgan yosh davri bu - o'smirlik yoshi hisoblanadi. Bu davrda o'quv motivatsiyasini oshirib borishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchi va o'smirlar o'quv faoliyatining ijtimoiy motivlari ularning boshqa odamlar bilan muomalaga kirishish ehtiyoji bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularni baholash, quvvatlash, tengdoshlari jamoasida muayyan joy egallash singari talablarda o'z aksini topadi. Mazkur motivlar o'quv faoliyatining mohiyati bilan bog'liq bo'lmay, balki unga yondosh yordamchi faktorlarni anglatadi. Ammo ushbu motivlar o'quvchi va o'smir o'qishiga jiddiy turtki vazifasini bajaradi.

O'smirlik davrlarida ijtimoiy motivlar anglashinilgan ahamiyat kasb etuvchi bosqichga o'sib o'tadi. Bunday motivatsiyani har tomonlama qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish bilan birga va bir davrning o'zida bilishga qiziqishiga aloqador boshqa o'quv faoliyati motivlarini shakllantirish lozim.

O'qituvchi mashg'ulotlarda o'quv faoliyatining zarur motivatsiyasini shakllantirsa, ularning mavjud ehtiyojlariga tayanib ish tutsa, o'quvchida bilishga qiziqish barqarorlashadi. Majbur qilish yo'li bilan o'qishga ijobiy munosabatni vujudga keltirib bo'lmaydi. Shuning uchun ularning oldiga o'ta ahamiyatli, keng

ko‘lamli maqsad qo‘yish, unga erishish yo‘llarini bosqichma-bosqich tushuntirish orqali intilishga turtkini yuzaga keltirsa bo‘ladi.

O‘qishga nisbatan ijobiy motiv, motivatsiyani vujudga kelishi, barqarorlashuvi o‘quvchi va o‘smirlar tomonidan fan asoslarini o‘zlashtirish muvaffaqiyati, shaxsni shakllantirish garovidir. Shuning uchun qiziqish, shaxsning xatti-harakati ichki regulyatsiyasi funksiyasini bajarib, ehtiyojni qondirish, xohish-istak, ezgu niyat, orzu tilakni amaliyotda ro‘yobga chiqarishning bosh omili bo‘lib hisoblanadi. O‘smir o‘quv faoliyatiga yo‘naltiruvchi sabab yoki motivlar faqat bilimlarni o‘zlashtirish, o‘quv ko‘nikmalari va malakalarini egallash bilan cheklanib qolmasdan, balki shaxsni xulq-atvori, ya’ni shaxsga oid xususiyatlarning namoyon bo‘lishini ham izohlashga xizmat qiladi.

Bola tarbiyalanayotgan oila maktab o‘quvchilarining ta’lim motivatsiyasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi, ya’ni ota-ona va bola munosabatlari sohasida yotadi.

Insonning harakatlari ma’lum motivlardan kelib chiqadi va ma’lum maqsadlarga qaratilgan. Motivatsiya insonni harakatga undaydi. Motivlarni bilmasdan turib, inson nima uchun boshqa maqsadga emas, balki bir maqsadga intilishini tushunish mumkin emas. O‘quv motivatsiyasini o‘rganishda oila ham muhim ro‘l o‘ynashini ko‘rishimiz mumkin.

Ota-onalar farzandi uchun qulay muhit yaratish kerak. Farzand bilan uning o‘rganishga munosabati haqida gapirish: u nima uchun o‘qiydi; maktabda u uchun eng muhim narsa nima; uni ko‘proq nima qiziqtiradi; u eng ko‘p qo‘rqadigan narsalarni e’tiborga olish kerak. Shakllanish jarayonida bolaning motivatsion sohasiga doimo yaqin atrof-muhit ham ta’sir qiladi. Shuning uchun biz tarbiyaviy ta’sirni shunday tashkil etishimiz kerakki, bolaga eng yaxshi motivatsion ko‘rsatmalarni singdirish, shu bilan birga hozirgi paytda shakllangan motivatsiya elementlarini hisobga olgan holda va ulardan uning keyingi rivojlanishi uchun foydalanish kerak. Ota-onalarning asosiy vazifasi bolada ichki motivlarni rivojlantirishdir. Agar faoliyat bilimga qiziqish kabi motivlar bilan rag‘batlantirilsa, bolaning o‘rganishi ancha oson va qiziqarli bo‘ladi. Hissiy tarbiya - tashvishni

bartaraf etish mashqlarini bajarish, qiyinchiliklarni oldindan bilish qobiliyatini shakllantirish, o'quv jarayonida ijobiy his-tuyg'ularni kuchaytirish - o'quv motivatsiyasini rivojlantirish vositasidir. Farzandingizga o'z faoliyatini rejalashtirish, jumladan, kun tartibiga rioya qilish, o'qish va dam olishni o'rganishga yordam bering. Agar bola o'z oldiga aniq vazifa qo'yishni, uni amalga oshirish bosqichlarini ajratib ko'rsatishni o'rgansa, bu uni faollikka undaydi. Yaxshi dam olish jismoniy va psixologik salomatlikni saqlashga imkon beradi, bu esa ta'lim faoliyatini yaxshi amalga oshirish imkoniyatini beradi.

Ota-ona munosabatlarining o'ziga xosligi otaonaning bolaga nisbatan pozitsiyasining ikkiligi va nomuvofiqligidadir. Bir tomondan, bu so'zsiz sevgi va chuqur bog'liqlik, boshqa tomondan, bu ijtimoiy xulq-atvor usullarini shakllantirishga qaratilgan ob'yektiv baholovchi munosabatdir. Ota-onalarning munosabati o'ziga xoslik va ichki qarama-qarshilik bilan ajralib turadi. Ular bolaga nisbatan shaxsiy va ob'yektiv printsip sifatida belgilanishi mumkin. Motivsiz yoki zaif motivli faoliyat yo umuman amalga oshirilmaydi yoki u juda beqaror bo'lib chiqadi. O'quvchining ma'lum bir vaziyatda o'zini qanday his qilishi uning o'qishga sarflagan harakatlariga bog'liq. Shu sababli, butun o'quv jarayoni bolada bilimga, shiddatli aqliy mehnatga kuch sarf etishi va bunda shiddatli va ichki motivatsiyani uyg'otishi muhimdir.

Bolaning motivatsiyasini nima pasaytiradi?

- Sevgining yetishmasligi bolaning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi;
- Maktabda yoki uyda yomon psixologik iqlimning ta'siri;
- Bola qiyinchiliklarni qanday yengish kerakligini bilmaydi;
- Ko'p chalg'itadigan narsalar;
- Kattalarning avtoritar pozitsiyasi;
- Sinf bilan beqaror munosabatlar;
- Shakllanmagan o'quv faoliyati, birinchi navbatda, bilimlarni o'z-o'zini egallash usullarining bilmasligi.

O'quvchining ichki motivatsiyasini qanday oshirish mumkin? Buning uchun uning ota-onasi oilada nimalarga e'tibor qaratish kerak?

Ota-onalar tomonidan bolalarni tarbiyalashning asosiy yoʻnalishlari:

1. Farzandingizda qilgan ishi uchun mas'uliyat hissini tarbiyalang. Agar bolada bunday tuyg'u bo'lsa, bu maktabda va hayotda muvaffaqiyatga erishishning kalitidir. Hech qanday holatda u uchun hech narsa qilmasligingiz kerak. Unga to'g'ri o'qishni o'rgatish, unga kerakli o'quv ko'nikmalarini singdirish va keyin uning harakatlarini yo'naltirish va tartibga solish kerak.

2. Bolada boshlangan ishni oxirigacha yetkazish qobiliyatini shakllantirish. Aksariyat bolalar boshlagan ishlarini oxirigacha olib bormasdan tashlab ketishlari sababli azoblanadi. Bunday vaziyatda ota-onalar nima qilishlari kerak? Asosiysi, bolani tugallanmagan narsaga majburlamaslikdir. Unga baqirishingiz shart emas. Tinch va sirli gaplashishga harakat qiling. Ammo eng muhimi, uning dalillariga rozi bo'lish, uning muammolarini tushunganingizni va unga yordam berishga tayyor ekanligingizni ko'rsatishdir. Farzandingizga ishlarni bajarish muhimligini tushuntirishga harakat qiling.

3. Farzandingizning fikr va his-tuyg'ularini diqqat bilan tinglang. U siz bilan maktabda yuzaga kelgan barcha muammolarni muhokama qilsin. Bundan tashqari, agar bola ayni paytda uni eng ko'p tashvishlantirgan narsa bilan bo'lishsa, uni xato va noto'g'ri hisob-kitoblar uchun tanbeh qilmang, bolaning qalbiga tashvish qo'shmang. Farzandingizga salbiy his-tuyg'ularni yengishga yordam bering. Farzandingizga his-tuyg'ularini boshqarishga o'rgating.

4. Farzandingizni haqorat qilmang. "Agar sen uy vazifangni bajarmasang, sayrga chiqolmaysan" yoki aksincha: "Agar uy vazifangni bajarsang, men senga o'yinchoq sotib olaman". Hech qanday shart qo'yishingiz shart emas. Bu bolani faqat biror narsa uchun shug'ullanishga o'rgatadi. O'rganish istagi doimo uning favqulodda ehtiyoji bo'lib qolishi kerak. Jazoga duchor bo'lishdan qo'rqib o'rganish, bolada o'qish va maktabga nisbatan nafrat paydo bo'lishiga olib keladi. Bola doimo unga ishonganingizni his qilishi va har qanday vaqtda unga yordam bera olishingizni his qilishi kerak.

5. Farzandingizni yomon baholar uchun tanbeh qilmang. Bilimni qadrlash juda muhimdir. Ko'pincha maktab belgisi o'quvchilarning haqiqiy bilimlarini aks

ettirmaydi. Bola o'rgansa, xato qilishi tabiiy. Xatolarsiz hech kim hech narsani o'rgana olmaydi.

6. Farzandingizni o'rganishga qiziqting, bu unga quvonch keltirsin. O'quv jarayoni faqat o'quvchiga zavq bag'ishlagan taqdirdagina muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. Bolani o'rganishga majburlash yaxshi narsaga olib kelmaydi. U bilan tengdosh sifatida, maslahatlashgandek gaplashish juda foydali. Farzandingizni uy vazifasi va uni bajarish qobiliyati haqida fikr yuritishga va mulohaza qilishga undash kerak. Keyin u o'z qobiliyatini sinab ko'rish istagi bo'ladi, ya'ni u uy vazifasini bajaradi. Agar bola o'z-o'zidan biron bir vazifani bajargan bo'lsa, unda, tabiiyki, bu muvaffaqiyatni mustahkamlash va yangisiga erishish istagi bor bo'lgan bo'ladi. Bu o'rganishga qiziqish hisoblanadi.

7. Agar bola bunga loyiq bo'lsa, uni maqtang. Farzandingizga uning ko'p narsaga qodirligini ko'rsating. Bu uni yangi yutuqlar sari ilhomlantiradi. Natijani emas, balki sarflangan sa'y-harakatlarni nishonlash yaxshiroqdir. Mukofot bolaning sa'y-harakatlari uchun e'tirof ekanligini ko'rsatish muhimdir. Motivatsiya bo'yicha samarali harakat qiling - moddiy sovg'alar emas, balki yoqimli voqealar.

8. Farzandingizni adolatli tanqid qiling. Shikoyatlarni oqilona ifoda eting ("Men yoqtirmayman ... chunki ..."). Shikoyatlarni neytral ohangda bildiring. Fikr bildirayotganda "plyus" ni ham ko'rsating ("Siz qo'llagan formula to'g'ri, ammo natijani yana tekshirishingiz kerak").

Esingizda bo'lsin, ota-onalar o'z farzandlarini hammadan yaxshi bilishadi, demak, agar u maktabda muammolarga duch kelsa, ular yordamga kelish ehtimoli ko'proq. Ota-onalar o'z farzandlari haqidagi bilimlarini doimiy ravishda oshirishlari kerak. Bu muvaffaqiyat kalitidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Быкова М., Карасева С.Н. Детско-родительские отношения и их влияние на эмоциональное состояние ребенка // Культура и образование.- Ноябрь 2013.
2. Варга, А.Я. Введение в системную семейную психотерапию / 2012. — 182

с

3. Верещагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма) / Е.М. Верещагин. – М.: Изд-во МГУ, 2009
4. Qarshiboyeva G. Oilada bolalarni xalq og ‘zaki ijodi na’munalari asosida tarbiyalash //Архив Научных Публикаций JSPI. –2020.
5. .Шарафитдинов А. и др. Проблема застенчивости у ребенка и ее устранение //Образование и воспитание. –2020. –No. 2. –С. 64-66.
6. .Шарафитдинов А. и др. Формирование у учеников чувства общности //Образование и воспитание. –2020. –No. 2. –С. 66-67
7. Маджидов Дж Б, Маджидова В, Шарофиддинов А. Социальный интеллект как совокупность способностей, обеспечивающих адаптацию личности в обществе.страницы: 22-24 источник: актуальные вопросы современной психологии материалы международной научной конференции. 2017
8. Sharaffitdinov, A., & Yusupov, U. (2022). The opportunities of educating morality for children through samples of folklore. Eurasian Scientific Herald, 5, 65-68.
9. Sharafitdinov Abdulla, Qurbonboyev Miraziz Zulxaydar o‘g‘li Psychological Characteristics of Decision Making in Management Global Scientific Review A Peer Reviewed, Open Access, International Journal www.scienticreview.com Volume 1, February 2022 ISSN (E): Pending
10. Sharofitdinov, A. (2022). BOSHQARUV JARAYONIDA QAROR QABUL QILISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5405>
11. Sharofitdinov, A. (2022). O‘SMIRLARDA JINOYATCHILIK XULQINING KELIB CHIQISHI Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6), 78-81. извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5489>